

บทที่ ๔

ความเชื่อการสืบชะตาของชาวล้านนา

ภาคเหนือของไทยที่คนทั่วไปมักเรียก “ล้านนา” นั้น นับเป็นดินแดนอีกแห่งหนึ่งที่มีมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจให้คนอยากไปเยือนอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอันโดดเด่นได้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ จากหน้าบ้านที่กั้นประวัติศาสตร์ในอดีต “ล้านนา” เป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งทางภาคเหนือตอนบน ก่อนที่จะมาหลอมรวมกับกรุงรัตนโกสินทร์เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะผ่านช่วงพัฒนาการที่ยาวนานทั้งการเป็นอาณาจักรที่เป็นอิสระปกครองโดยราชวงศ์มังราย มีความเจริญรุ่งเรืองและเสื่อม จนต่อมาต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าและสยามนั้น อาณาจักรล้านนาก็ยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนภายใต้ระบบความเชื่อแบบผสมผสาน ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผีโดยสะท้อนให้เห็นจากมรดกวัฒนธรรม อาทิ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และเอกสารโบราณต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ใบลาน พับสาสมุคไทย และจารึกล้านนาที่มีเป็นจำนวนมาก

ชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบการบุญการกุศล นอกจากนี้ก็ยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เรือนยันต์ ที่เป็นเวทย์มนต์คาถาที่คอยปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป และยังมีความเคารพต่อเสื้อบ้าน เสื้อเมือง ซึ่งก็คือวิญญาณของบรรพบุรุษหรือวีรบุรุษ ที่เชื่อว่ายังคงอยู่และคอยคุ้มครองให้ความช่วยเหลือแก่ลูกหลาน โดยจะมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อด้วยการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี นอกเหนือจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อเรื่องการดูฤกษ์ งามยามดีอันเป็นเวลามงคลในการประกอบกุศลกรรมต่าง ๆ ด้วย

ประเพณีสืบชะตา เป็นพิธีกรรมที่ชาวล้านนาทำขึ้นเพื่อต่ออายุให้ยืดยาวออกไป เป็นการเพิ่มความเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง เป็นการสร้างเกราะกำบังให้กับตน พิธีสืบชะตาของชาวล้านนาไม่ใช่เรื่องเหลวไหล แต่หากเป็นความเชื่อที่น่านำมาปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนเราหากทำอะไรแล้วสามารถสร้างขวัญกำลังใจให้ทำกิจกรรมการงาน ซึ่งพอจะวิเคราะห์ถึงความเชื่อในการสืบชะตาของชาวล้านนาที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทุกระดับ นับแต่ระดับบุคคล สังคม ตลอดจนถึงระดับโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เป็นกรอบให้ชาวล้านนาได้ยึดถือและปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

จากการวิเคราะห์ในเรื่องการสืบชะตา ที่ปรากฏในคัมภีร์สืบชะตาฉบับวัดหนองสร้อย จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา ที่มีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีอยู่ในฉบับ

เดียว โดยกล่าวถึงการสืบทอดซึ่งเป็นจารีตประเพณีอย่างหนึ่งของชาวล้านนา มีทั้งการสืบทอดเมือง สืบทอดบ้าน สืบทอดคนและสืบทอดสัตว์ เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนเรื่องที่เป็นความรู้กันมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) ค่านิยมในด้านการยกย่องผู้มีความรู้ ในการทำพิธีมงคลหรือพิธีสืบทอดของชาวล้านนา ผู้ที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเคยบวชเรียนมาแล้ว และเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านทั้งหมด บุคคลนั้น คือ “อาจารย์” หรือ “อาจารย์วัด” ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีอาจารย์วัดเพียงคนเดียวเท่านั้น

๒) ค่านิยมในด้านอักษรและภาษา คัมภีร์สืบทอดเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่ใช้อักษรธรรมล้านนาในการบันทึกแสดงถึงค่านิยมของชาวล้านนาที่นิยมความเป็นเอกลักษณ์ของคน และในคำโอกาส คือ คำโอวาทหรือคำประกาศความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบพิธีให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับทราบจะเป็นคำร้อยกรองและมีการอ่านเป็นทำนองเสนาะ

๓) ค่านิยมในด้านประเพณี การสืบทอดเป็นพิธีกรรมที่ชาวล้านนาจัดทำในโอกาสต่าง ๆ พิธีสืบทอดเป็นพิธีใหญ่พิธีหนึ่ง ซึ่งถือเป็นประเพณีที่นิยมกระทำกันในดินแดนล้านนา นับว่าเป็นประเพณีที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาและโครงสร้างของพิธีแสดงให้เห็นการรวมตัวของศาสนาพุทธ ฮินดู พราหมณ์ และลัทธิผีสางเทวดาที่รวมตัวกันได้อย่างสนิทและประณีตประนอม เครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีสืบทอดนี้ เต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของการคิด การเปรียบเทียบของคนในสังคมล้านนาในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี เช่น ไม้เท้า เป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน มั่นคง คอยพุงไว้ไม่ให้ล้มเลื้อ และหมอน เป็นสัญลักษณ์ของความสบาย เหมือนกับได้นอนพักผ่อน

ด้วยข้อมูลที่น่าเสนอมาแต่ต้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของพิธีกรรมการสืบทอดกับชาวล้านนา โดยจำแนกออกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้

๔.๑ ความเชื่อการสืบทอดที่สัมพันธ์กับปัจเจกบุคคล

การสืบทอดนั้นเป็นเรื่องของความเชื่อที่มีอยู่ในตัวบุคคล ถ้าบุคคลมีความเชื่ออยู่ในตัวเองว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นประโยชน์ก็จะดำรงความเชื่อนั้นไว้ให้คงอยู่ในสังคมและสังคมเองก็เป็นตัวขัดเกลาหรือถ่ายทอดต่อตัวบุคคลอีกทีหนึ่งในคัมภีร์สืบทอดได้สะท้อนให้เห็นในด้านความเชื่อของชนชาวล้านนา ซึ่งมีมาแต่สมัยโบราณเช่นเดียวกันดังนี้

๑) ความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์

ความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์นี้เป็นความเชื่อในเรื่อง การทำนายเกี่ยวกับอนาคตโดยอาศัยดวงดาวเป็นเครื่องกำหนด ในที่นี้ขอแบ่งความเชื่อประเภทนี้เป็น ๔ ประเภท

๑. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณจนกระทั่งปัจจุบัน เป็นลักษณะความเชื่อที่ไม่ใช่หลักการของพระพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่อาศัยการคำนวณทิศทางของดวงดาวและเชื่อว่าทิศทางของดวงดาวมีผลต่อชีวิตของมนุษย์ ในคัมภีร์ สิบชะตามีความเชื่อถือว่าจะต้องหาเวลาที่ดี ที่จะกระทำการอันเป็นมงคล วันเสียนั้นควรจะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำการอันเป็นมงคล

๒. ความเชื่อในเรื่องการสะเดาะเคราะห์ แต่เดิมมานั้นมนุษย์นับถือผี เทวดา และปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ เมื่อรู้ว่าตนจะเคราะห์ร้ายโดยดูจากโศกลางหรือสิ่งบอกเหตุล่วงหน้าแล้ว มักจะมีการสะเดาะเคราะห์เพื่อให้พ้นจากความโชคร้ายต่าง ๆ นั้นหรือหากกระทำการผิดจารีตประเพณีตามที่โบราณกล่าวไว้ จะกระทำไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ดี ต้องกระทำการด้วยสิ่งของข้าวตอกดอกไม้และถ้อยคำอันสุภาพอ่อนหวาน ซึ่งเรียกว่าการสะเดาะเคราะห์ ลักษณะ ความเชื่อเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปทั้งภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคอื่นๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในดินแดนล้านนา การสืบชาตาและการสะเดาะเคราะห์มักจะกระทำควบคู่กันไป แต่การสืบชาตาจะจัดทำยิ่งใหญ่กว่า และพิธีกรรมที่ยุ่งยากกว่าการสะเดาะเคราะห์หรือการส่งเคราะห์ การสืบชะตานี้พระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธี ส่วนการสะเดาะเคราะห์หรือการส่งเคราะห์อาจารย์จะเป็นผู้ทำพิธี นอกจากนี้คัมภีร์สิบชะตายังได้กล่าวถึงเกี่ยวกับ “การลอยเคราะห์” ซึ่งถือว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้พ้นไปจากบุคคลนั้นได้ โดยการนำดวงที่ใส่ของเช่นฝีปีศาจต่าง ๆ ไปลอยน้ำเพื่อให้เคราะห์ร้ายต่าง ๆ ไหลไปกับน้ำเสีย

๓. ความเชื่อในเรื่องโศกลาง ความเชื่อในเรื่องนี้เป็นความเชื่อที่ว่า เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น จะเป็นการบอกเหตุดีหรือเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่เราในอนาคตไม่ว่าจะเป็นเรื่องเลื่องร้าย การถือนิมิตหรือความฝันเช่น ถ้าแครงบินมาจับหลังคาจะบอกเหตุร้ายว่าบ้านนั้นจะมีคนเจ็บหนักหรือตาย หรือถ้าฝันว่าบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดอาจเป็นญาติพี่น้องหรือพ่อแม่ตาย จะถือว่าเป็นการต่ออายุให้บุคคลผู้นั้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ที่ถือว่าถูกโฉลกหรือไม่ถูกโฉลกกับราศีแต่ละราศีด้วย

ในคัมภีร์สิบชาตาปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกโฉลกกับคนในแต่ละราศีว่าคนปีไหนควรจะถูกโฉลกกับอัญมณีชนิดใด ถูกโฉลกกับอาวุธลักษณะไหนและเนื้อคู่ที่จะถูกโฉลกควรจะมีความดี

๔. ความเชื่อในเรื่องสิ่งบอกเหตุล่วงหน้า ความเชื่อในเรื่องนี้มีปรากฏในวรรณคดีล้านนาหลายเรื่อง ทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือการทำนายทายทักตามดวงชะตา เช่น ความเชื่อเรื่องดาวหาง รุ่งกินน้ำ จันทรุปราคา สุริยุปราคา ความเชื่อทางด้านนี้ มีปรากฏในคัมภีร์สิบชะตาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องดวงชะตา

๒) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ความเชื่อทางไสยศาสตร์นี้อาจแบ่งได้ ๒ ประเภทคือ

๑. ความเชื่อเรื่องผีตาง เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณ ชาวล้านนาแต่โบราณเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้และจากความเชื่อดังกล่าว คัมภีร์สิบชาติก็เป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่ยืนยันความเชื่อนี้ โดยกล่าวถึง เกี่ยวกับเรื่องทศมหาลงและที่อยู่ในแต่ละวัน ว่าอยู่ที่ไหน การจะหาที่อยู่ทำมาหากินอย่างไรได้ไปตรงกับที่ที่ผีหลวงอยู่

๒. ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาอาคมเครื่องรางของขลัง เวท เป็นชื่อคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์มี ๔ หมวดใหญ่ หมวดหนึ่งเรียกเป็นภาษาไทยว่า คัมภีร์พระเวท บรรจุความสำหรับใช้สวดขับสวดเทวดา ถ้านำไปใช้เสกเป่าเพื่อบังคับผีและเทวดาให้บันดาลสิ่งที่ตนปรารถนาที่เรียกว่ามนตร์ มนต์ แปลว่า คำศักดิ์สิทธิ์ สำหรับใช้เสกเป่า คาถาอาคม คืออักขระหรือข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อนำไปใช้ตามลัทธิที่กำหนด เครื่องรางของขลังคนไทยเชื่อว่า เครื่องรางของขลังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่คุ้มครองป้องกันผู้ที่เป่าเจ้าของได้ จะทำให้ อยู่ยงคงกระพันหนังเหนียวยิงฟันไม่เข้า มีหลายประเภท เช่น พระเครื่อง ตะกรุด ยันต์ วาน เหล็กไหล เป็นต้น

ในคัมภีร์สิบชาติปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเวทมนตร์คาถา และความเชื่อเรื่องยันต์ว่าสามารถที่จะคุ้มครองป้องกันผู้ที่ป่วยไข้ต่าง ๆ ให้หายได้โดยนำยันต์ไปแช่น้ำ และนำน้ำนั้นไปให้ผู้ที่เป็นไข้กินหรืออาบได้

๔.๒ ความเชื่อการสืบชะตาที่สัมพันธ์กับสังคม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสืบชะตาในล้านนา นักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายและแนวคิดที่เป็นแนวทางเดียวกัน เพราะการสืบชะตานั้นถือเอาการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ในการเกื้อกูลกันสอดคล้องกับ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์^๑ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจกระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับการทำให้ประชาชนเข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ สุริย์ ตันท์ศรีสุโรจน์^๒ เห็นว่าการมีส่วนร่วม เป็นการร่วมมือ

^๑ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, (๒๕๒๗), หน้า ๔๑.

^๒ สุริย์ ตันท์ศรีสุโรจน์, “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชนในเขตชุมชนคลองจั่น”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๑.

ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าการสืบชะตาไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้ง กลุ่มในการจัดทำพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนาโดยปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนในด้านต่างๆ เช่น

ด้านสังคม

ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มคนและองค์กรต่าง ๆ ของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก ความรัก ความห่วงใย ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งกำลังจะสูญหาย ซึ่งเป็นเหตุให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้ยั่งยืนจนถึงลูกหลาน โดยให้มีการสืบทอดในรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีกระบวนการเรียนรู้จากผู้ใหญ่สู่เด็กในรูปแบบการทำงานร่วมกัน การจัดเตรียมงานพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา ซึ่งขั้นตอนของการเตรียมงานนั้น จะมีกลุ่มคนหลายเพศหลายวัยมาช่วยกันทำงาน ทุกคนที่มาช่วยงานก็จะช่วยงานในด้านที่ตนถนัด ใครที่ทำอะไรไม่เป็นจะดูวิธีการทำงานจากบุคคลอื่น และนำมาฝึกฝนหัดทำจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจขึ้นมา ถ้าต่อไปหากมีกิจกรรมสืบชะตาแบบล้านนาอีก ทุกคนสามารถช่วยเหลือกันในการจัดกิจกรรมได้ซึ่งจะตรงกับรูปแบบของการเรียนรู้หรือการศึกษาซึ่งทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยการเรียนรู้แบบทางตรงและทางอ้อม

ด้านเศรษฐกิจ

สังคมล้านนาส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุกคนมีความขยันและมีความอดทนในการประกอบอาชีพตามหลักธรรมมรรคมีองค์ ๘ จึงทำให้ทุกคนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีความสมบูรณ์และมีความสุขในการดำรงชีพ ดังนั้น จึงทำให้ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา และสามารถบริจาคทรัพย์หรือเสียสละกำลังกายด้วยความเต็มใจ แม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศจะเปลี่ยนไปในทางดี หรือทางร้ายก็ตามไม่เป็น ผลกระทบต่อกิจกรรมทางศาสนา หรือแม้แต่พิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนาจึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ และยังคงมีให้เห็นเป็นตัวอย่างได้ในชุมชนฝั่งหมิ่น

ด้านสิ่งแวดล้อม

การทำพิธีสืบชะตาในล้านนานั้น นับเป็นพิธีกรรมที่เนื่องด้วยสภาพความเป็นอยู่ก็เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพืชพรรณต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพราะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งที่อยู่อาศัยตลอดจนในบ้านเมือง โดยมี

ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วอิงอาศัยกับธรรมชาติแทบทั้งสิ้น

ด้านพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรม ประเพณี

การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในสังคม ท้องถิ่นและชุมชนไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการคิด การดำเนินงานซึ่งจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ คือ ทุกคนต่างพร้อมใจที่จะมาช่วยงานโดยไม่ ต้องมีการบอกกล่าวหรือขอร้อง ทุกคนต่างมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา และผลที่ได้จากการพัฒนาด้านจิตใจ จึงทำให้มีการแสดงออกทางจิตใจที่ดี เช่น การจัด พิธีกรรม สืบชะตาคณะกรรมกร ผู้จัดจะต้องมีการวางแผนชี้แจงและบอกกล่าวแก่คนในครอบครัว ให้รับรู้ ขั้นตอนของพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา ตลอดจนการส่งเสริม ชักชวน แนะนำ ชี้แนะ ในการจัดทำพิธีกรรมสืบชะตาให้ถูกต้องตามหลักการ และเตรียมดำเนินการโดยได้มีการดำเนินการ มอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบให้แต่ละคนนำไปปฏิบัติจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ต่อไป

๔.๓ ความเชื่อการสืบชะตาที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมประเพณี

๔.๓.๑ วัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณีเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม เป็นสิ่งดำรงที่มนุษย์ในกลุ่มชน หนึ่ง ๆ ประพฤติปฏิบัติและถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาไม่ขาดสาย เสฐียร โกเศศ ได้กล่าวถึงความหมาย ของประเพณีไว้ในหนังสือ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน และการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ดังนี้

ประเพณี คือ นิสัยสังคมหรือความประพฤติของสังคมที่กระทำซ้ำๆ อยู่บ่อย ๆ จนเกิด ความเคยชินและยังคงอยู่ได้ ก็เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากัน ได้ดี จึงทำให้ประเพณีเดิมยังคงรูปมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ โดยคนในสังคมผู้เป็นเจ้าของประเพณีไม่เห็น การเปลี่ยนแปลงซึ่งมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย เพราะเป็นการค่อยเปลี่ยนไปทีละน้อยโดยไม่รู้ตัว แต่จะ เปลี่ยนไปมากหรือน้อยก็แล้วแต่ความเป็นไปทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม”

พิธีกรรมการสืบชะตาแบบล้านนา เป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมานานนับร้อยปี จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาหาข้อมูล ความเป็นมาของพิธีกรรมการสืบชะตา ตลอดจน กระบวนการสร้างความตระหนัก ให้เกิดการอนุรักษ์พิธีกรรมการสืบชะตาแบบล้านนา ว่ามีวิธีการ ดำเนินการและปฏิบัติต่อการอนุรักษ์พิธีกรรมนี้อย่างไรซึ่งผลของการศึกษาพบว่า พิธีกรรมสืบชะตา แบบล้านนามีความเชื่อว่า การสืบชะตาเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับ สมาชิกในครอบครัว เมื่อมีเหตุที่ต้องการกำลังใจเป็นพิเศษ เช่น เมื่อเจ็บป่วยหรือต้องเดินทางไกล งานแต่งงาน งานทำบุญ

^๓ เสฐียร โกเศศ, วัฒนธรรมเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๑๓), หน้า ๑๖.

อายุ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น แต่โดยทั่วไปส่วนใหญ่จะทำเพื่อเสริมกำลังใจ ให้กับผู้ป่วยมากกว่า การทำพิธีสืบชะตาอาจจะจัดทำพิธีกรรมที่วัดหรือที่บ้านก็ได้โดยมีลูกหลาน ญาติพี่น้องช่วยกัน จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องสืบชะตา จัดทำขุ่มสืบชะตาและจะมีด้ายสายสิญจน์มา เวียนรอบที่ศีรษะทุกคนที่นั่งอยู่ในขุ่มและนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ เทศนาธรรม ๑ กัณฑ์ หลังจากนั้น จะมีพิธีผูกข้อมือให้กับผู้ที่เข้าร่วมพิธีสืบชะตาและลูกหลานที่มาร่วมงานเพื่อ เป็นการเสริมดวงชะตาชีวิตให้มีความสุขความเจริญให้พ้นจากเคราะห์ภัยต่าง ๆ นอกจากนี้

๔.๓.๒ การสร้างความเข้าใจกับชุมชน

การสร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา การสร้างความเข้าใจ หมายถึง การเรียนรู้ตามกระบวนการขั้นตอนของพิธีกรรมทุกอย่าง ไม่มีข้อสงสัยใด ๆ เลยไม่ว่าพิธีกรรมนั้นจะจัดอยู่ในรูปแบบลักษณะใด สามารถอธิบายได้และบอกความหมายได้ พระสงฆ์ มัคทายกหรือผู้รู้ถือว่ามืบทบาทสำคัญยิ่ง ที่จะต้องอธิบายสร้างความเข้าใจของพิธีกรรมสืบชะตาให้ชุมชนรู้ว่าพิธีกรรม สืบชะตามีใช่เป็นสิ่งที่ทำขึ้นมาเพื่อหลอกลวงประชาชนในห้วงมาย ผิดศีลธรรม จาริตประเพณีของชาวล้านนา แต่ที่จัดทำหรือที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น เป็นความเชื่อความศรัทธาของผู้ทำ เมื่อได้ปฏิบัติหรือทำพิธีกรรมแล้วทำให้เกิดความสบายใจ ทำให้อายุ ยืนยาวและเป็นสิริมงคลกับชีวิตและครอบครัวได้จริง มิใช่เป็นการสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิด ความเชื่อที่ผิด จะต้องสร้างความรู้สึกระหว่างที่สร้างความตระหนักว่า เมื่อได้สืบชะตาแล้วจะทำให้ บุคคลนั้น หายจากโรคและมีอายุยืนจริง การสร้างความเข้าใจกับชุมชนถือว่าสำคัญ ถ้าชุมชนไม่เข้าใจใน พิธีกรรมสืบชะตาจะปฏิบัติผิด ๆ โดยไม่มีผู้รู้หรืออธิบายบอกกล่าวให้เข้าใจพิธีกรรมทาง ศาสนาก็จะ ผิดเพี้ยนไป การสร้างความเข้าใจอาจจะเป็นการบอกกล่าว หรือการอธิบายว่าพิธีกรรม สืบชะตาแบบ ล้านนาที่ถูกต้อง จะต้องจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้ครบทุกอย่างอย่าให้ขาดสิ่งใดสิ่ง หนึ่งไป การสืบชะตาส่วนมากจัดในช่วงเช้าตรู่หรือไม่ก็จัดในช่วงสาย ๆ เพราะคนล้านนาเชื่อว่า ดวงชะตาจะตกไป ตามดวงอาทิตย์จึงไม่นิยมจัดกัน เมื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนใน พิธีกรรมสืบชะตา ก็สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักของศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาให้ เป็นแนวเดียวกัน ตลอดไป

๔.๓.๓ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตา

เมื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตาให้กับชุมชนแล้ว ลำดับต่อไป ต้องสร้างความตระหนักให้กับชุมชน เกิดความรักความหวงแหนต่อพิธีกรรมสืบชะตาหรือ การสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนได้รู้จักคุณค่า ประโยชน์ของพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนาให้มากขึ้น

๔.๓.๔ การเข้ามามีส่วนร่วมประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา

การเข้ามามีส่วนร่วมประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา กระทำได้หลายวิธี เช่น การถ่ายทอดบอกกล่าว ประชาสัมพันธ์ การชักชวนสมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสืบชะตา ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์อันได้แก่ หน่อมะพร้าว หน่อกล้วย พลุ หมากรุก เมี่ยง ฐูปเทียน ดอกไม้ ฯลฯ เมื่อบุคคลนั้นได้ถูกชักชวนหรือถูกเรียนเชิญ ไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ ถ้าตนเองปฏิเสธเท่ากับว่าตนไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้ เรียนรู้ถึงกระบวนการขั้นตอน และทราบถึงเครื่องพิธีกรรมสืบชะตาว่าประกอบไปด้วยอะไรบ้าง เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วก็สามารถที่จะถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งความรู้ ความสามารถนั้นจะจดจำอยู่ในใจตลอดมิได้ลืม การประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ชุมชนเข้าร่วมเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือมาโดยตลอด

๔.๓.๕ วิธีปฏิบัติต่อการประเพณีสืบชะตา

วิธีปฏิบัติต่อการประเพณีสืบชะตา ต้องปฏิบัติตามหลักของศาสนพิธีที่ได้วางกฎเกณฑ์เอาไว้ เช่น การให้ความเคารพต่อสถานที่ แสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ แม้กระทั่ง การแสดงความเคารพต่อเครื่องประกอบพิธีกรรมสืบชะตา ชาวล้านนามีข้อห้าม คือ ห้ามเหยียบ ห้ามข้าม หรือหมิ่นประมาทสิ่งเหล่านี้ เพราะถือว่าเครื่องประกอบพิธีกรรมเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญ ในการประกอบพิธีกรรมสืบชะตา เป็นของที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจของมนุษย์ทุกคน หากในขณะที่กำลังจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมสืบชะตา บางคนอาจเหยียบหรือข้ามวัสดุอุปกรณ์เหล่านั้น โดยที่ไม่ได้เจตนาหรือด้วยเจตนาจะมีพิธีขอมาต่อสิ่งเหล่านั้น โดยเตรียมดอกไม้ ฐูป เทียน น้ำสัปปายใส่พาน มัคทายกจะเป็นผู้กล่าวขอมาเพื่อไม่ให้เกิดโทษร้าย ความเศร้าหมองแก่ชีวิตและครอบครัว ชาวล้านนามีความเชื่อและให้ความเคารพยำเกรงต่อศาสนพิธีอย่างมาก นอกจากนี้วิธีการปฏิบัติต่อการประเพณีสืบชะตานี้ให้มีไปอย่างยืนยาว ยั่งยืน และปฏิบัติให้เป็นไปตามประเพณีวัฒนธรรมเดิมได้นั้น ผู้อาวุโสรุ่นปัจจุบันที่เคยได้ปฏิบัติมาก่อน จะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดอบรมให้ความรู้แก่ลูกหลานหรือคนรุ่นใหม่ โดยการปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้เกิดการยอมรับว่าประเพณีดังกล่าว เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญ และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนาต่อไป

๔.๔ ความเชื่อการสืบชะตาที่สัมพันธ์กับศาสนา

จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาสามารถจำแนก ออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๔.๔.๑ ความเชื่อทางศาสนาพุทธ

ความเชื่อทางศาสนาพุทธ สังคมล้านนามีการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เช่น การนับถือพระพุทธเจ้าและคำสั่งสอนหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัยทั้ง ๓ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเคารพสักการบูชากราบไหว้

๔.๔.๒ ความเชื่อทางพราหมณ์

ความเชื่อทางพราหมณ์ ก่อนที่จะมีพิธีกรรมทางศาสนาจะมีพิธีกรรมทางพราหมณ์ก่อน เช่น การปลูกสร้างบ้านหรือทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ก่อนทำพิธีทางศาสนาพุทธจะมีการขึ้นครุหรือ ท้าวหิ้งสี่ บอกเทพอารักษ์เจ้าที่เจ้าทางหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อน หรือก่อนจะทำพิธีกรรมสืบชะตา จะต้องมีการสังเคราะห์ก่อน เพื่อขับสิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกายโดยมีคนายกจะเป็นผู้ทำพิธี

๔.๔.๓ ความเชื่อในเทวดา/ผีตาง

ความเชื่อในเทวดา/ผีตาง เชื่อกันว่าเจ้าที่เจ้าทาง ผีตางเทวดา อำนาจลี้ลับสามารถบันดาลผลต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับคนหรือครอบครัวได้ ดังนั้น จึงเกิดมีการเช่นสรวงให้สิ่งสมมุติเหล่านี้ เมตดาบันดาลให้เกิดผลดีแก่ตนและครอบครัว สังคมในล้านนาเป็นสังคมที่นับถือพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องสวรรค์ นรก เชื่อเรื่องการเกิด การตาย พิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนามิได้กระทำไปด้วยความไม่มีเหตุไม่มีผล ที่จัดทำพิธีกรรมสืบชะตาขึ้นมานั้น เพราะมีความเชื่อว่ามีบุคคลใด หรือครอบครัวใดเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบาย ถูกภูตผีปีศาจมาเบียดเบียนทำร้าย หรือมีเคราะห์เกิดขึ้น คนในชุมชนต้องจัดทำพิธีสะเดาะเคราะห์สืบชะตา เพื่อเสริมดวงชะตาชีวิตให้เจริญรุ่งเรือง พ้นจากอันตราย เสนียดจัญไรทั้งหลายให้หายไปจากชีวิต ชุมชนฝั่งหมื่นยังมีความเชื่อเรื่องของเวรกรรม เรื่องบุญบาปว่าผู้ใดทำความดีย่อมได้รับผลของกรรมดี ผู้ใดทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เช่น การฆ่า

พิธีกรรมสืบชะตาจึงเป็นที่นิยมของคนในสังคมล้านนา เชื่อว่าพิธีกรรมสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยสงเคราะห์ชาวบ้านให้มีความหวังในชีวิตยามที่ตกทุกข์ได้ยาก ทุกคนในชุมชนให้การยอมรับพิธีกรรมสืบชะตาอย่างเต็มใจจนปัจจุบันนี้

๔.๔.๔ ความสำคัญของพิธีกรรมสืบชะตาต่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

ความสำคัญของพิธีกรรมสืบชะตาต่อการดำรงชีวิตและครอบครัวในการประกอบพิธีกรรมสืบชะตา ผู้ที่จะเข้าร่วมในพิธีกรรมนี้จะต้องมีความศรัทธา เลื่อมใส หรือมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีกรรมมาก่อนจึงจะทำให้เกิดความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนี้ได้ เมื่อได้เข้าร่วมพิธีกรรมบ่อยครั้งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าว่าเมื่อเกิดเหตุอะไรขึ้นกับตนเองหรือครอบครัวหรือมีการประกอบพิธีกรรมในงานบุญต่างๆ ก็จะนิยมให้มีพิธีกรรมสืบชะตา

ด้วยทุกครั้งไป เนื่องจากชุมชนฝั่งหมื่นมีความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตและครอบครัวอยู่ดีขึ้น มีสุขภาพจิต สุขภาพกายที่ดี หายจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความเจริญก้าวหน้า เป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้ดีขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่ป่วยจะช่วยยืดอายุให้อยืนยาวอย่างเห็นได้ชัด

๔.๔.๕ การยอมรับในพิธีกรรมสืบชะตาของครอบครัวและชุมชน

การยอมรับในพิธีกรรมสืบชะตาของครอบครัวและชุมชน เมื่อบุคคลในชุมชนที่เคยได้เข้าร่วมพิธีกรรมสืบชะตาโดยตลอด ได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์ และเห็นผลสำเร็จต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมนี้จนเกิดความเชื่อ และเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมสืบชะตาในครั้งต่อไป ความเชื่อที่มีอยู่เดิมจะชักนำให้เข้าร่วมพิธีกรรมอีก จากความเชื่อนี้จะกลายมาเป็นการยอมรับ เมื่อคนในครอบครัวเกิดการยอมรับ จะมีการชักชวนบุคคลอื่นเข้าร่วมพิธีกรรมสืบชะตา นอกจากนี้ มีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ที่ตนได้รับมาบอกต่อ ๆ กันไป จนกลายเป็นการสร้างค่านิยม เกิดการยอมรับอย่างไม่รู้ตัว ดังจะเห็นได้ว่าครอบครัวและคนในชุมชนฝั่งหมื่น ให้การยอมรับพิธีกรรมสืบชะตา เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติกันมานาน และชุมชนฝั่งหมื่นก็ได้มีการจัดทำพิธีกรรมสืบชะตากันในครอบครัวบ่อยครั้ง จนกลายมาเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์และความเด่นของพิธีกรรมในชุมชน นอกจากนี้ในสังคมล้านนาเกือบทุกครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำพิธีกรรมสืบชะตา เพราะเมื่อมีการจัดทำพิธีกรรมสืบชะตานี้บ่อย ๆ ก็จะมาช่วยกันจัดเตรียมงาน จนคนในชุมชนสามารถเป็นต้นแบบถ่ายทอดความรู้นี้ให้ชุมชนอื่นต่อไปได้อีก

๔.๔.๖ ความเกี่ยวข้องของพิธีกรรมสืบชะตา

ความเกี่ยวข้องของพิธีกรรมสืบชะตากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามตำนานในทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมสืบชะตาเกิดขึ้นเมื่อครั้งพุทธกาล มีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี สวดเจริญพระพุทธมนต์อันมีหลักธรรมแฝงอยู่ เช่น การทำดีได้ดี การทำชั่วได้ชั่ว การให้ทาน

พิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา เป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมานานจนถึงปัจจุบันนี้ ไม่ได้ละเลยประเพณีและพิธีกรรม ที่บรรพบุรุษได้เป็นผู้วางรากฐานแห่งความเชื่อ จนกลายเป็นหลักปฏิบัติในทางศาสนา หลักฐานที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของพิธีกรรม ทำให้คนในสังคมชุมชนช่วยกันจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมงานจนถึงขั้นพิธีกรรมในช่วงสุดท้าย และยังทำให้คนในสังคมได้เรียนรู้ถึงหลักการ วิธีการและขั้นตอนของ การทำงานเป็นกลุ่มเป็นคณะร่วมกันของคนในชุมชน และยังได้แบ่งหน้าที่กันจัดการแบ่งงานตามความสามารถ ความรู้ ความถนัดของแต่ละคน รับผิดชอบ เพื่อให้พิธีกรรมสืบชะตาเกิดความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เมื่อมีพิธีกรรมสืบชะตาในชุมชนก็จะมีกลุ่มดังกล่าว ยื่นมือเข้าช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ดูแลอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามขั้นตอน และดำเนินการได้ถูกต้องตามแบบพิธีกรรมของชาวล้านนา เพราะเชื่อว่าถ้าทำพิธีกรรมสืบชะตาถูกต้องตามประเพณีนิยม สามารถ

ทำให้อายุยืนยาว และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ที่ป่วย สามารถช่วยรักษาความเจ็บป่วยให้หายได้ หรือจัดทำพิธีกรรมสืบชะตาในงานมงคลต่าง ๆ เพื่อให้ เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัวให้เจริญก้าวหน้า หรือเป็นการเสริมสร้างบารมีให้กับตนเอง เชื่อว่าคุณของพระรัตนตรัยมาปกป้องรักษาให้รอดพ้นจากอันตรายได้ เพราะมีความเชื่อมั่นในพิธีกรรม ให้ยึดถือตามหลักคำสอนทางศาสนา เป็นแนวปฏิบัติที่ได้สืบทอดกันมาอันยาวนาน มีการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้ปฏิบัติ เช่น ถ้ากลุ่มนี้ไม่สามารถจะทำกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม สืบชะตานี้ได้เนื่องจากวัยหรืออุปสรรคของสังขารร่างกาย คนรุ่นลูกรุ่นหลานที่อายุยังน้อยจะได้รับการถ่ายทอดและขัดเกลาอบรม ให้เข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในกิจกรรมทุก ๆ ครั้งก็จะได้ซึมซับ ช่วยกันสืบสานพิธีกรรมนี้ให้คงมีอยู่ต่อไป หรือได้มีการอนุรักษ์โดยการจัดทำพิธีนี้เป็นประจำทุกปี เพื่อไม่ให้พิธีกรรมสืบชะตานี้ถูกลืมหรือสูญหายไป และคนรุ่นนี้ก็จะชักชวนคนรุ่นหลังให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ที่ตนมีให้รุ่นหลังได้ปฏิบัติต่อไป เมื่อเกิด ปัญหาอุปสรรคระหว่างการทำงาน ทุกคนต่างช่วยกันแก้ปัญหา หาแนวทางแก้ไขให้ปฏิบัติเป็นไปในทางเดียวกัน อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นุชนรุ่นหลังและชุมชนอื่น ๆ

๔.๔.๓ คติธรรมและคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๑. การให้ทาน^๔ คนเราที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ มิได้อยู่โดยลำพังเพียงคนเดียว ย่อมมี พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ มิตร สหาย ข้าทาส บริวาร และบุตร ภรรยา สามิด้วยกันทั้งนั้นการที่เราจะอยู่ร่วมกับคนเหล่านั้นด้วยความสุข และเป็นที่รักของคนเหล่านั้น นอกจากจะต้องเป็นคนดี มีเมตตา^๕ กรุณา มีสัมมาคารวะต่อ ผู้ที่ควรเคารวะ พูควาจาอ่อนหวาน^๖ แล้ว ยังต้องอาศัยความมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^๗ อดทน จื้อจ้านกันเป็นเครื่องผูกใจคน เหล่านั้นด้วย วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมสืบชะตาของชาวล้านนา มีการปฏิบัติสืบ ๕ ซึ่งเป็นการน้อมใจเข้าหาพระพุทธรูปจะ นอกจากนี้เครื่องบูชาต่าง ๆ ของพิธีกรรมสืบชะตานี้ล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา และมีเจตนาที่เป็นเครื่องเตือนใจจากปาณาติบาต เป็นต้น พระพุทธองค์ก็ตรัสว่าเป็นมหาทาน เป็นทานที่ยิ่งใหญ่ มีดังนี้^๘

การงดเว้นจากปาณาติบาต คือการไม่ฆ่าสัตว์ทั้งด้วยตนเองและใช้ผู้อื่น เป็นการให้ความไม่มีเวร ไม่มีภัยแก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตสัตว์

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๘/๖๔, ๕๘/๑๐๒, อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑, ๒๕๖/๓๗๓.

^๕ อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๐๕/๑๘๒, ๑๖๑/๒๖๕, อ.นกก. (ไทย) ๒๒/๑๐๗/๖๒๕.

^๖ อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๓/๕๒.

^๗ อ.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๕๑/๑๒๒.

^๘ อ.อฏฐก.อ. (ไทย) ๒๓/๑๒๕/๒๑๕-๒๒๑.

การงดเว้นจากอกุศลนาทาน คือการถือเอาของที่เจ้าของเขามีได้ให้ทั้งโดยตนเอง และใช้ผู้อื่น เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น

การงดเว้นจากกามสุมิฉณาจาร^๙ คือ การประพฤติผิดในบุตร ภรรยา สามีของผู้อื่น ชื่อว่า ให้ความบริสุทธิ์แก่บุตร ภรรยา สามีของผู้อื่น

การงดเว้นจากมุสาวาท คือการกล่าวเท็จ^{๑๐} กล่าวไม่จริงชื่อว่า ให้ความจริงแก่ผู้อื่น

การงดเว้นจากสุรา เมรัย และของมึนเมา^{๑๑} เสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ชื่อว่า ให้ความ ปลอดภัยแก่ทุกสิ่ง คือ ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตสัตว์ แก่ทรัพย์สินของผู้อื่น แก่บุตร ภรรยา สามีของผู้อื่น และให้แก่คำพูดที่เป็นจริงแก่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะผู้ที่มึนเมาแล้วย่อมขาดสติ เป็นผู้ประมาท สามารถจะประพฤติ ล่วงสืลได้ทุกข้อ รวมทั้งประพฤติผิดอื่น ๆ ด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้ที่อดคึดขาดแคลนทรัพย์สินของที่จะนำออกให้เป็น ทานก็ไม่ควรเดือดร้อนใจ เพราะเราสามารถจะบำเพ็ญทานที่ยิ่งใหญ่เป็นมหาทาน เป็นทานที่ไม่เจาะจง เป็นทานที่แผ่ไปยังสัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้ ด้วยการรักษาศีล ๕ ยิ่งถ้าสามารถจะทำได้ทั้งสองอย่างก็ ยิ่งประเสริฐความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายอย่างยิ่ง ชาวล้านนาเชื่อเชื่อว่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ จะคอยดูแลปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข และเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้ และยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกัน

การอุทิศส่วนกุศล เป็นการกระทำที่จะได้รับสิ่งดีงามตอบสนองกัมภีร์สืบชะตาได้ กล่าวถึงการให้ทานว่า เป็นการสร้างกุศลผลบุญและการให้ทานนั้นจะต้องให้ถูกกับวันเกิดจึงจะดี ถ้าไม่ถูกกับวันเกิดและจะทำให้ผู้นั้นวินาศนินายได้

๒. สอนให้ตั้งมั่นในศีลธรรม โดยทางศัพท ศีลธรรม แปลว่า ธรรม คือศีล หมายถึง ธรรมขั้นศีล หรือธรรมในระดับศีล เพราะศีลเป็นธรรมอย่างหนึ่งในบรรดาธรรมภาคปฏิบัติ ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ความประพฤติดีงามทางกายวาจา ความประพฤติที่ดี ที่ชอบ ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจึงจะได้รับผลสำเร็จในการตั้งจิตอธิษฐาน ในกัมภีร์สืบชะตา ได้กล่าวถึงบาปกรรมต่างๆที่หมู่ผีร้ายมากระทำแก่คนอื่น สอนให้ละเว้นจากอบายทั้ง ๔ อันเป็นทุกข์ให้ถือศีล ๕ และสรวณคมอันวิเศษ จะได้เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่แต่ในคุณงามความดี

^๙ ศ.ม. (ไทย) ๑๕/๑๐๒๔/๕๔๔.

^{๑๐} ที.ที. (ไทย) ๕/๕/๔, ๑๖๖/๕๓, ๑๕๔/๖๕, ๓๐๕/๑๑๓, ๓๑๑/๑๑๘, ๕/๓๑๑, ๓๑๒/๑๑๕, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๑/๑๒, ๓๕/๓๕, ๔๐๕/๕๐๖, ศ.ม. (ไทย) ๑๕/๑๐๒๔/๕๔๔.

^{๑๑} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๒๕๕.

๓. คุณธรรม คติธรรม คุณธรรม คือ คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม คือ สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ผู้ประพฤติปฏิบัติตามสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างสบาย หรือเกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านศีลธรรม จิตใจ ช่วยสร้างเสริมปรับปรุง ทักษะคติ ค่านิยม ความคิดริเริ่ม ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

กัมภีร์สืบทาได้ยกสุภาษิต คำพังเพย สำนวนแสดงคุณธรรมและคติธรรมปรากฏ คำพังเพยที่เป็นคติธรรม ดังนี้ “ตักน้ำ อย่าหือไหล ตกไฟอย่าหือไหม้”

๔. คำศัพท์ทางพุทธศาสนา คำศัพท์ที่ใช้ในกัมภีร์เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา ทำให้ได้รับความรู้ หากนำไปศึกษาให้กว้างขวางก็จะมีผลเข้าใจธรรมและคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น

๔.๔.๘ ความเชื่อด้านพุทธศาสตร์

วรรณกรรมทางศาสนาของล้านนา โดยทั่วไปล้วนแต่เขียนขึ้นในกรอบโครงสร้างความคิดของศาสนาพุทธที่ค่อนข้างไปทางผีสารเทวดา และฮินดูหรืออาจเรียกได้ว่า เป็นการผสมผสานที่แนบแน่น กล่าวคือ ในช่วงชีวิตของคนนั้นเป็นผลกรรมจากชาติปางก่อน บุคคลย่อมมีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับรองผลแห่งกรรม ทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม จักได้รับผลแห่งกรรมนั้น ความเชื่อในด้านพุทธศาสตร์นี้แยกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม พุทธศาสนิกชนจะเชื่อในเรื่องกรรม ชาติหน้า บุญบาป เชื่อว่าการประกอบพิธีทางศาสนา จะช่วยให้เกิดโชคลาภหรือป้องกันอันตรายได้ และประสบความสำเร็จในกิจกรรมบางอย่าง เหตุการณ์ในชาตินี้ก็แล้วแต่ผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการทำความดีจะลบล้างกรรมชั่วไม่ได้เลย ความเชื่อเกี่ยวกับการตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นฟ้า หรืออาจจะถึงพระนิพพานได้ปรากฏในกัมภีร์สืบทา

๒. ความเชื่อในเรื่องตัดเวรตัดกรรม จากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมนี้ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องการตัดเวรตัดกรรม บุษาพระเคราะห์ มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดทำบุญ เพื่อให้รอดพ้นจากความป่วยไข้ มีความสุข มีลาภยศ หรือมีความสำเร็จในกิจกรรมบางอย่าง

ในพิธีกรรมสืบทาซึ่งชาวล้านนานิยมทำในโอกาสต่าง ๆ เพื่อต่อดวงชะตาให้ยืนยาวสืบไป อาจทำเนื่องในโอกาสดังนี้คือ เมื่อทราบจากคำทำนายหรือดวงสังหรณ์ว่ามีเคราะห์ร้าย หรือเมื่อพ้นจากเคราะห์ร้ายหรืออันตรายต่าง ๆ เช่น พ้นโทษ หายป่วย หรืออาจเมื่อจะทำการมงคลขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ทำบุญอายุ ฯลฯ จะเห็นได้ว่า การทำพิธีสืบทาก็เป็นการตัดเวรตัดกรรมอย่างหนึ่ง

๔.๕ ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงการสืบชะตาต่อสังคมล้านนาเป็นปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้ลงมือสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ประกอบพิธีกรรมสืบชะตา ในจังหวัดเชียงราย จำนวน ๘ รูป/คน ซึ่งจำแนกเป็นพระสงฆ์ (เจ้าพิธี) จำนวน ๔ รูป ปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้รู้จริง มีชื่อเสียงด้านการสืบชะตา) จำนวน ๔ คน มีความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับความเชื่อมโยงของพิธีกรรมสืบชะตา ในวิถีชีวิตชาวล้านนา สรุปได้ตามประเด็นคำถามดังนี้

๑) ความเชื่อมโยงด้านความเชื่อ คำถามที่ว่า การสืบชะตามีความเชื่อมโยงต่อความเชื่อของชาวล้านนามากน้อยเพียงใด เป็นความเชื่อในเรื่องอะไรและอย่างไรบ้าง

พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ประกอบพิธีกรรมสืบชะตา ในจังหวัดเชียงรายทั้ง ๘ รูป/คน ล้วนมีความเห็นคล้ายกันว่า มีความเชื่อมโยงอยู่ หลายด้าน สามารถจำแนกออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ ๔ ด้านขอความเห็นของท่านพระครูธรรมภาณพินิต^{๑๒} เป็นหลัก ดังนี้คือ

(๑) ด้านความเชื่อเรื่องอานุภาพของพระรัตนตรัย ในฐานะชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้วโดยมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง เพราะคุณพระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่สูงสุด ดังนั้นการสืบชะตาจะต้องมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาและมีพระพุทธรูปทุกครั้งเพื่อเกิดมงคลเป็นขวัญและกำลังใจ เรายึดถือพระรัตนตรัย ย่อมได้พบกับความสุข พระครูสุทัสสนียโสภณ^{๑๓} อานุภาพพระรัตนตรัย มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีอำนาจ เกี่ยวกับการสืบชะตา ด้วยอำนาจของพระรัตนตรัย ทำให้ให้หายจากโรคร้าย คนเราทำกรรมอันใดไว้กรรมนั้นย่อมส่งผลให้ได้เช่นนั้นตามหลักพระพุทธศาสนา

(๒) ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พ่อหนานวัลลก สุวรรณ^{๑๔} เสริมว่า ส่วนมากการสืบชะตาไม่เกี่ยวกับกรรม จะพูดถึง ทางไสยศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ พ่อหนานคำ คำปวน^{๑๕} ระบุว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรมเพียงเล็กน้อย

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูธรรมภาณพินิต, วัดชัยมงคล ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสุทัสสนียโสภณ, วัดศรีทรายมูล ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายวัลลก สุวรรณ, บ้านดอยดอนตัน ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายคำ คำปวน, บ้านดอนตัน ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

(๓) ด้านความเชื่อเรื่องมงคล ในหลักพระพุทธศาสนามีความเชื่อในเรื่องมงคลอยู่ แล้วพระพุทธเจ้าตรัสว่าสิ่งที่เป็นมงคล คือ มงคล ๓๘ ประการ พระครูพิพิธพัฒนโกวิท^{๖๖} บทสวดมนต์ที่ใช้สวดสืบชะตาล้วนเป็นมงคลอย่างยิ่ง ทุกอย่างที่ทำแล้วสบายใจย่อมเกิดมงคล พระครูพิศาลธรรมานุรักษ์^{๖๗} เชื่อว่าสืบชะตาแล้วเป็นสิริมงคลโรคภัยก็จะได้หาย สิ่งที่ทำนั้นล้วนเป็นมงคลเกิดขึ้น เพราะกิดดี พุคดี ทำดี มงคลก็เกิดขึ้นเอง

(๔) ความเชื่อเรื่องการอุทิศกุศลให้กับสรรพสัตว์ทั้งปวง พ่อหนานจรินทร์ วงศ์ขาว^{๖๘} กล่าวคือ เวลาเราสร้างสิ่งที่ไม่ดีกับคนอื่นไว้ก่อนนั้นเรียกว่าเจ้ากรรมนายเวร เจ้ากรรมนายเวรเป็นสิ่งที่เรากระทำไว้ในอดีตชาติ ส่งผลให้เราในปัจจุบัน ความเชื่อในเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ทำอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรด้วย การสืบชะตาเป็นต่ออายุตัวเองแต่ไม่เกี่ยวกับเจ้ากรรมนายเวร เจ้ากรรมนายเวรมีจริง(พ่อหนานคำ คำปวน) เจ้ากรรมนายเวร มีเล็กน้อยแต่ไม่มาก

๒) ความเชื่อโยงด้านพิธีกรรม ต่อคำถามที่ว่า การสืบชะตาสัตว์ สิ่งของ บุคคล บ้าน หรือเมือง มีพิธีกรรมแตกต่างกันอย่างไร บ้าง และเครื่องประกอบพิธีกรรมในการสืบชะตาที่ต่างกันนั้นมีรายละเอียดและขั้นตอนการปฏิบัติต่างกันอย่างไร

ในประเด็นความมีความเชื่อโยงด้านพิธีกรรมนั้น ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความเห็นว่า

พิธีกรรมนั้นเหมือนกันทุกประการ แต่เครื่องสืบชะตานั้นย่อมแตกต่างกันออกไป พระครูธรรมภาณพินิต พิธีกรรมการสืบชะตา การสืบชะตาสัตว์ไม่ค่อยเห็นทำกัน ส่วนพิธีสืบชะตาคนบ้านเมืองมีเครื่องสืบชะตาที่แตกต่างกันออกไป พระครูพิพิธพัฒนโกวิท

การสืบชะตามีเครื่องประกอบต่างกัน พระครูพิศาลธรรมานุรักษ์ การสืบชะตาบ้านเมืองมีเครื่องประกอบมากกว่าเดิม พระครูสุทัสสนียโสภณ การสืบชะตาคนก็มีเครื่องประกอบไม่มาก แต่ถ้าสืบชะตาบ้านเมืองก็มีเครื่องประกอบมาก แต่พิธีการเหมือนกัน พ่อหนานวัลลภ สุวรรณ การสืบชะตาในด้านพิธีกรรมนั้นก็เหมือนๆ กันอยู่แล้วแต่จะแตกต่างในบางท้องที่ และเครื่องประกอบก็มากขึ้นถ้าหากสืบชะตาหลวง เช่น บ้านเมือง เป็นต้น

พ่อหนานธีรเมธ อธิวันดี

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูพิพิธพัฒนโกวิท, วัดทุ่งพรวัว ตำบลม่วงคำ อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลธรรมานุรักษ์, วัดเกตุแก้ว ตำบลเมืองพาน อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายจรินทร์ วงศ์ขาว, บ้านหนองอ่าง ตำบลหัวงม อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.

นิยมสืบทอดกันมากกว่าสืบทอดสัตว์ ซึ่งไม่ค่อยจะเห็นกัน เครื่องสืบทอดก็เหมือนกัน แต่ถ้าเป็นสืบทอดบ้านเมือง เครื่องจะมาก แต่ศาสนพิธีเหมือนกัน พ่อหนานจรินทร์ วงศ์ขาว

๓) ความเชื่อมโยงด้านบุญกิริยา ต่อคำถามที่ว่า ในพิธีกรรมการสืบทอด มีลักษณะบุญกิริยาวัตถุ(เช่น ทานมัย สิลมัย เป็นต้น) หรือไม่ และปฏิบัติในรูปแบบใดบ้าง

ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน มีความเห็น เหมือนกัน คือ เป็นบุญกิริยาวัตถุ ทั้งทานมัย และสิลมัย ดังนี้

การสืบทอดแต่ละครั้งก็ต้องหาเครื่องสืบทอด ตลอดถึงไทยธรรมนี้เรียกว่า ทานมัย ก่อนจะมีพิธีการสืบทอดจะต้องมีการไหว้พระ สมาทานศีลก่อน เรียกว่า สิลมัย พระครูธรรมภาณ พินิต ถ้าพูดถึงเรื่อง คนเรานับถือพระพุทธศาสนาก็ย่อมมีอย่างแน่นอนเพราะประกอบด้วยใน พิธีกรรม นั่นก็คือ ทานมัย สิลมัย พระครูพิพิธพัฒนโกวิท ต้องมีทานมัย สิลมัย ให้พร้อมบุญกิริยา วัตถุย่อมเกิดมงคล พระครูพิศาลธรรมานุรักษ์ ต้องมีทานมัย สิลมัย มีการไหว้พระรับศีล ให้พร้อมใน การกระทำในสิ่งนั้นย่อมเกิดมงคล พระครูสุทัศนียโสภณ อันดับแรกต้องมีการรักษาศีลและให้ ทานอยู่ พ่อหนานธีรเมธ อธิวันดี^{๑๕} ต้องมีการไหว้พระรับศีล ก่อน ต้องมีศีลบริสุทธิ์ก่อน เพื่อ เตรียมความพร้อมในการทำพิธี

^{๑๕} สัมภาษณ์ พ่อหนานธีรเมธ อธิวันดี, บ้านสันหลวง ตำบลห้วยม้อ อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕.